

SLOBODNI DOM

U hrvatskom narodu ne smije više biti ni pojedinca, a kamo li čitave stranke, koja bi Hrvatskoj i Hrvatima gdje drugdje i prije tražila oslonca, nego u narodnom bratimstvu s ostalim Slavenima.

*Ne će biti ništa,
dok ne bude pravice!*

Antun Radić

Sav je hrvatski narod za republikansku slobodu i za čovječansku pravicu, gospoda su za staro bankrotirano nasilje i za gospodsku sebičnost i otimačinu.

*Republika svemu svietu dika!
Vjera u Boga i seljačka sloga!*

Stjepan Radić

GLAVNO GLASILO HRVATSKE SELJAČKE STRANKE

Broj 7.

Dne 15. ožujka 1945.

Godina III. (33)

Nova vlada

Stvaranjem nove jugoslavenske vlade, koja je prošlih dana obrazovana u Beogradu na čelu s maršalom Titom, nova je i velika pobjeda, koju je postigao Narodnooslobodilački pokret.

Svima nam je još pred očima kako natrašnjaci raznih političkih stranaka i boja oblijeću lijevo i desno da ometu sporazum Tito—Šubašić, nastojeći na svaki način spriječiti, da ne dodje do tog sporazuma, pa prema tome ni do smirenja u našoj zemlji, do bratske sloge među našim narodima. Nastojali su izazvati nove bratoubilačke borbe, htjeli su ponovo produbiti jaz između Srba i Hrvata i na taj način održati se na vlasti, te tako nastaviti svojom starom politikom tlačenja i izrabljivanja.

Kao iz granita isklesan, čvrst u svojim odlukama, suprotstavio se toj crnoj reakciji naš ponos i dika roda našega, maršal Tito, a iza njega u bojnim redovima stajali su složni Srbi, Hrvati, Slovenci, Makedonci i Crnogorci — stajao je narod sa čeličnim kuglicama, spreman da i posljednju kap krvi svoje prolije za slobodu, slogu i sreću naših naroda.

Pravda je pobijedila, sporazum je ostvaren!

Što smo dobili time?

Teškom i krvavom trogodišnjom borbom oslobadjali smo komad po komad naše zemlje od okupatora, pronosili slavu našeg junaštva i oružja diljem čitavog svijeta. Ali uz oružanu borbu u zemlji veliki naš vodja vodio je isto tako i borbu protiv reakcije u čitavom svijetu na diplomatskom polju, da ovaj naš sveti Narodnooslobodilački pokret bude priznat od naših velikih Saveznika i svih ostalih slobodoljubivih država na svijetu. Mnogo je tu trebalo truda, državničke mudrosti i političke vještine da se to postigne.

I postiglo se mnogo.

Junačka i nepokorena Istra i ostali krajevi naše zemlje, koji su dugo stenjali pod tuđinskim jarmom, bit će opet pripojeni majci domovini.

U Moskvi, Londonu i Vašingtonu kod savezničkih vlada i u ostalim državama svijeta, bit će od sada naši diplomatski predstavnici, koji će zastupati naše narode i interese demokratske i federativne Jugoslavije. Zlato, koje su gospoda rasipno trošila u inozemstvu, od sada će biti u narodnim rukama. Naša mornarica morat će biti povraćena našem narodu.

Narodnooslobodilački pokret danas je i službeno priznao čitavi svijet.

To je velika naša pobjeda, koju je izvojevao veliki vojskovođa i mudri državnik — MARŠAL TITO.

S t a n k o Š k a r e, seljak

Deklaracija narodne vlade demokratske federativne Jugoslavije

Predsjednik Narodne vlade demokratske i federativne Jugoslavije i ministar narodne obrane, maršal Josip Broz-Tito, pročitao je preko beogradskog radija vladinu deklaraciju, koja glasi:

»Vlada demokratske federativne Jugoslavije, obrazovana 7. ožujka ove godine, preuzela je vođenje državnih poslova. Ova je vlada obrazovana spajanjem Nacionalnog komiteta oslobodjenja Jugoslavije, koji je s prerogativama privremene narodne vlade stvoren u zemlji odlukom Predsjedništva AVNOJ-a od 30. studenoga 1943. i kr. jugoslavenske vlade, koja je godine 1944. obrazovana u inozemstvu pod predsjedništvom dr. Ivana Šubašića, na osnovu sporazuma između njega i predsjednika Nacionalnog komiteta Oslobodjenja Jugoslavije. Pored toga ušlo je u ovu jedinstvenu vladu, koje je obrazovanje predviđeno sporazumom od 2. studenoga godine 1944. i nekoliko predstavnika političkih grupa, koji su do sada bili izvan ovih dvaju tijela. Naša je domovina dobila na taj način jedinstvenu vladu, što je neophodno potrebit uvjet za što skoriji i uspješniji završetak rata i za brzu i plansku obnovu zemlje.

Vlada, koja danas s ovom izjavom izlazi pred narode Jugoslavije, proizlazi iz unutrašnjih i vanjsko-političkih potreba. Njezino će stvaranje dati, s jedne strane, još više podstrebka okupljanju svih onih snaga, koje se nisu okaljale suradnjom s okupatorima i njihovim slugama, a s druge strane vlada će, u atmosferi povjerenja, u mnogome olakšati napore oko obnove zemlje i još više učvrstiti prijateljske odnose s našim saveznicima. Vlada je uvjerenjena, da će joj puna podrška naroda i njegovih predstavnika dati snage, da odgovori današnjim teškim zadacima.

Vlada prije svega smatra svojom dužnošću, da podvuče kao prvi i najglavniji cilj, ostvaranju kojega će posvetiti sve svoje sile, da fašistički okupator bude što prije protjeran i uništen na još neoslobodjenom tlu naše domovine, a isto tako, da se slome i unište kvinslinške i izdajničke snage, koje se bore pod zastavama okupatora i neprijateljske reakcije protiv vlastite domovine.

Vlada će učiniti sve da naša Jugoslavenska armija, svestrano pomognuta od naroda, do kraja izvrši časnu dužnost, koja joj pripada u zajedničkim ratnim naporima Ujedinjenih naroda za konačno obaranje hitlerovske Njemačke. U tu svrhu vlada će svim snagama raditi na naoružanju, učvršćivanju, izgradnji i opskrbi Jugoslavenske armije, kako bi ova mogla riješiti velike zadatke, koji pred njom stoje. Na žrtve, koje naša vojska daje za frontu, pozadina mora odgovoriti neumornim radom i materijalnim žrtvama u korist fronta. »Sve za front« — jest i mora biti naša temeljna lozinka.

Vlada će učiniti sve da naši nacionalni teritoriji, koji su poslije prvoga svjetskoga rata ostali izvan granica naše države, budu prisajedinjeni, i to u toliko prije, što su se općim narodnooslobodilačkim ustankom protiv stranih osvajača u toku ovog rata faktički već priključili i opredijelili za demokratsku federativnu Jugoslaviju. Naši su narodi stekli na to pravo ne samo na osnovu principa samoodredjenja naroda, ne samo svojom velikom većinom na tim teritorijima, nego posebno i time, što su baš ondje svojom oružanom borbom učinili velike usluge općoj stvari Ujedinjenih nacija.

Velike nacionalne demokratske tekovine naših naroda, izvojevane pod cijenu neizmernih žrtava, koje su izražene u odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a od 30. studenoga godine 1943. u Jajcu, bit će osnova za konstruktivan rad vlade. Čuvajući kao svetinju ravnopravnost svih naroda Jugoslavije, vlada će nastaviti djelo učvršćenja bratstva među njima, svijesno, da je to kamen temeljac sretnije budućnosti, blagostanja i mira za sve njih. Danas je svakome jasno, da je ovakvo uređenje odnosa između naših narodima dalo

našoj državnoj zajednici, demokratskoj federativnoj Jugoslaviji, ugled i snagu kakve nikada u prošlosti nije imala. Ali, istovremena teška borba za slobodu ponovno je potvrdila i pokazala, da je Jugoslavija životna potreba za sve njezine narode, da ona nije neka slučajna tvorevina, nego povijesna nužnost, bez koje je sloboda pojedinih njezinih naroda nemoguća.

Demokratska prava, koja su izvojevali naši narodni slojevi u toku narodnooslobodilačkog rata, a koje se u prvome redu izražavaju u strukturi vlasti, moraju biti očuvana i proširena koliko je to najviše moguće u današnjim ratnim prilikama. To osobito vrijedi za građanske slobode, kao što su lična sloboda, sloboda vjeroispovijesti, sloboda govora, štampe i udruživanja.

Vlada će obratiti potrebnu pažnju strogo kažnjavanja ratnih zločinaca, agenata okupatora i narodnih izdajica, kako krivci, ukaljani krvlju naroda, ne bi izbjegli zasluženoj kazni. To od nas traže stotine tisuća nevinih žrtava. Vlada smatra, da rukovodeći princip kod izvršavanja te zadatke mora biti pravednost i težnja za očuvanje mira i poretka u zemlji od protudemokratskih elemenata. Rukovodeći se tim principima i smatrajući, da samo želja za osvetom ne može biti pravi put k osiguranju unutrašnjega poretka i konstruktivne izgradnje, vlada će svim zavedenima dati mogućnosti, da svoje greške iz prošlosti isprave pravilnim radom.

Vjerna demokratskim principima i čvrsto riješena, da se što prije likvidiraju negativne moralno-političke posljedice neprijateljske okupacije i rata, vlada će svim snagama na tome raditi da uzmu u obnovu zemlje aktivna učešća svi oni, koji se nisu okaljali suradnjom s okupatorom i njegovim kvinslinškim agentima. U prvom redu vlada će s Predsjedništvom AVNOJ-a poduzeti sve mjere, da se AVNOJ i njegovo Predsjedništvo u najkraće vrijeme popune predstavnicima naprednih političkih demokratskih grupa, koje se nisu kompromitirale suradnjom s neprijateljem.

Vlada smatra, da posljednji veliki ratni napor naše zemlje nebi mogao biti uspješan, ako se u isto vrijeme hitno i maksimalnim planskim svladavanjem napora ne bi poduzelo sve što je u našoj vlastitoj moći za podizanje privredne snage zemlje, koja je u ratu tako teško postradala. Podizanje našega privrednoga života nameće se kao centralno pitanje kako u radu pozadine fronta, na podizanju razorene privrede uslijed rata, tako i u planskoj intervenciji države u organiziranju i vođenju obnove čitavoga privrednog života. To je potreba, koja se nameće kao bezuvjetan zakon. Samo se tako mogu uspješno ujediniti sva raspoloživa sredstva, koja se moraju organizirati i iskoristiti, kako za lokalnu obnovu u pojedinim federalnim jedinicama, tako i za obnovu onih važnih grana proizvodnje, koja se tiču čitave zemlje.

S druge strane vlada će osigurati punu slobodu i pomoć privatnoj inicijativi u privredi, bez koje se ne može zamisliti brza obnova naše zemlje. Osobita će se pažnja posvetiti zadrugarstvu, kojemu će pripasti važna uloga u obnovi zemlje.

Naša je zemlja podnijela u privrednom pogledu razmjerno najteže žrtve. Zbog toga naš narod s pravom očekuje, da će u svladavanju djela privredne obnove naše zemlje naići na punu podršku naših saveznika, na podršku, koja bi odgovarala razmjeru naših žrtava nesebično datih za opću stvar Ujedinjenih nacija.

Vlada smatra za potrebno, da naročito istakne činjenicu, da su najteže žrtve u krvi i materijalnim dobrima za oslobodjenje zemlje dali i još daju upravo najširi narodni slojevi, to jest naše radne mase. Zato je podizanje naše privredne snage u cilju konačne pobjede nad neprijateljem nerazdvojno vezano sa zadatkom hitnoga poboljšanja opskrbe i cjelokupnog ekonomskog i socijalnog položaja tih slojeva, u prvome redu u onim krajevima, gdje je

privreda najviše razorena, to jest upravo u krajevima, koji su za oslobodjenje zemlje dali najveće žrtve u krvi.

Vlada će u najkraće vrijeme pristupiti rješavanju takovih pitanja, kao što su u pogledu seljaštva agrarna reforma i kolonizacija, kako bi siromašni slojevi seljaštva dobili na uživanje zemlju s potrebnim inventarom; u pogledu seljaštva i zanatlija rješavanje problema dugova; u pogledu radnika i inteligencije rješavanje pitanja neposrednog poboljšanja ekonomskog položaja, stvaranja uvjeta socijalnoga i kulturnoga izdavanja, socijalnog osiguranja itd. Vlada će posebnu pažnju posvetiti žrtvama rata: ratnoj siročadi, porodicama zarobljenika, invalida, porodicama boraca i ratnim zarobljenicima.

U pogledu socijalnih mjera, vlada će biti u najužem dodiru s radničkim i namješteničkim sindikatima i s rukovodiocima seljačkoga i potrošačkog zadrugarstva.

Da bi mogla ispuniti sve ove zadatke, vlada će, oslanjajući se na demokratski izabrane narodne vlasti, a u tijesnome dodiru i suradnji s vladama pojedinih federalnih jedinica, posvetiti punu pažnju daljnjemu izgradivanju narodne vlasti u širokom demokratskom duhu. Pomoći će lokalne organe vlasti i redovne narodne sudove, da u najpunijoj mjeri odgovaraju interesima naroda, da se osposobe za svoju dužnost čuvara narodne slobode i narodnog suvereniteta, kao i za ulogu izvršitelja velikoga djela obnove i društvenog napretka.

S tim u vezi vlada će poduzeti sve potrebne mjere, da se što prije uredi pitanje zakonodavstva i uredjenja sudova. Sva pitanja, koja se tiču centralne i federativnih vlada, rješavat će se do Ustavotvorne skupštine putem najtežnje suradnje i bratskog sporazumijevanja s federalnim vladama. Da bi se ta suradnja mogla što potpunije ostvariti i narodna vlast što uspješnije reorganizirati, obrazovat će se u najkraćem roku vlade federalnih jedinica kao izvršni i naredbodavni organi pojedinih zemaljskih vijeća, skupština i sobranja.

Vlada stoji na stanovištu, da je najkraći put za konačno unutrašnje uredjenje države, da se u što kraće vrijeme poslije oslobodjenja čitave zemlje provedu slobodni izbori za Ustavotvornu skupštinu na osnovu općega tajnog glasanja. To isto vrijedi i za federalne jedinice. Tako slobodno izabrana Ustavotvorna skupština reći će, naravno i konačnu riječ o odlukama i zakonima, koje je donio, odnosno, koje će donijeti AVNOJ, a zatim privremena narodna skupština, formiranje koje će biti jedna od prvih briga vlade u suradnji s predsjedništvom AVNOJ-a. Vlada će poduzeti mjere, kako bi se u uslobodjenim jedinicama u najkraće vrijeme moglo pristupiti novim općim izborima nižih organa narodne vlasti na osnovu jedinstvenih izbornih principa.

Naša junačka i slavna Jugoslavenska armija stekla je svojim pobjedonosnim razvitkom, svojim uspješnim borbama pod najtežim uvjetima i velikim udjelom u zajedničkoj stvari Ujedinjenih naroda, povijesne zasluge, ne samo za slobodu i nezavisnost naših naroda, nego i za medju-narodni ugled naše zemlje, koji je podigla na ranije nedostižnu visinu. Naši saveznici, Sovjetski Savez, Velika Britanija i Sjedinjene Američke Države, dali su i još uvijek daju ozbiljnu podršku i pomoć našoj vojsci i našim narodima. Naša je ratna zajednica s njima nerazdvojiva i ona će se još više učvrstiti u završnoj fazi rata. Naši će narodi, rame uz rame sa saveznicima voditi rat do potpune pobjede, to jest do bezuvjetne kapitulacije Hitlerove Njemačke.

Vlada će nastaviti razvijanje prijateljskih odnosa sa saveznicima i u izgradnji poslijeratnoga mira. Naši su narodi uvjereni, da će u tome periodu imati podršku saveznika u pogledu ostvarenja opravdanih nacionalnih zahtjeva, kao što su tu podršku imali i u toku rata protiv zajed-

ničkoga neprijatelja. Vlada će učestvovati u međunarodnim ustanovama i akcijama, koje imaju za cilj osiguranje mira.

U svojoj oslobodilačkoj borbi naši su narodi nedvosmisleno pokazali, da su svoje brojne žrtve u krvi dali ne samo za oslobodjenje od vanjskih neprijatelja, nego i za unutrašnji napredak i preporod zemlje. Duboko prožeti težnjom da ostvare istinsku demokraciju, naši su narodi našli i prigrillili nove oblike narodne vlasti i hoće da budu graditelji i upravljači svoje sudbine. Našim narodima, koji su proživjeli takve užase i strahote uništavanja od strane inozemnih osvajača i domaćih izdajica, kakvi se ranije nikada nisu mogli ni zamisliti, lebdj pred očima jedan novi život, koji će izgraditi svojim vlastitim rukama, kao što su sami stvorili uvjete za svoju sretniju budućnost i blagostanje. Ovu težnju naroda vlada će imati pred očima u cijelom svome radu.

Svoju prvu programsku izjavu vlada

završava apelom na cjelokupni narod Jugoslavije, na sve napredne dobronamjerne ljude, bez razlike na podvojenja mišljenja i u pojedinostima i u načelima izvođenja teških zadataka, koji su pred nama, da se nepodijeljeno založe u borbi za pobjedu nad neprijateljem i u obnovi naše zemlje. Na svima je da taj veliki narodni interes stave nad sve pojedinačne, da se ne dadu zavesti podbadanjima reakcionarnih i puštoložnih elemenata i da ne podlegnu teškim osjećajima jednoga razorenoga stanja poslije četiri godine okupacije i narodnooslobodilačke borbe. Vlada će se starati da se u izgradnji poretka uklone proizvoljna mjerila i greške, kakvih uvijek može biti ovdje-ondje u borbenom nastupanju protiv otvorenih i prikrivenih neprijatelja.

Što prije doći do potpunog oslobodjenja zemlje, mira i obnove snagom cjelokupnog naroda — to je osnovna misao našega sporazuma.

Dokle će fako?

Nov mi se kamen na dušu bolnu svati,

Domovina uv'jek da plače!

Da li su se gaziti djedovi nam dali?

Da zdravi ljudi prosjače!

Dokle će da snosi

Hrvat tuđi bič,

dokle će da prosi

uz očajni krič?!

Dokle tako Hrvat uz svezane oči

htjet' će suhu koru da suzama moči?!

Braćo, tužna braćo, ne budite sl'jepi,

sokolov kad' imate vid!

Oh, kako će zlotvor vaš tad da zastrepi,

kad' maču naoštrite brid!

Otvorite oči,

da umine san,

sl'jepci bo ne znadu,

što je bje'li dan.

Najdivnije, čovjek šta može da gleda,

jeste, kad se narod ujarmiti ne da!

Dokle će te tako, junački vi sini,

i robovat' sl'jepi i klet'?

Dokle ćete tako ostati u tmini

i tuđinski zvati se smet'?

Ustanite sada,

raztjerajte noć,

krvnik neka pade,

mora zora doć!

Il' kanite čekati, dok nas robstvo smrvi,

dok nam ne će biti poroda ni krvi?!...

STJEPAN RADIĆ

RADIĆEVSKI POZIV

Pred mladićem nalazi se život. On treba da izabere put kojim će krenuti jer u sebi nosi životnu snagu, koja ga tjera naprijed. Život je kretanje, radi stvaranja. Sve što postoji imade svoju svrhu! Sve što živi treba da opravda život! Svaki čovjek ima zadatak, koji treba riješiti i nitko ga ne može u tome zamijeniti. I svaki mladić treba da se pita: »Kako da opravda svoj život? — »Kako da ispuni svoj zadatak?«

Veliki primjeri iz prošlosti i sadašnjosti vuku omladinca da ih slijedi. U mnoštvu ljudi, koji su živjeli i koji žive, ističu se oni, za koje svatko nesumnjivo zna, da su ispunili svoj poziv. To su velikani nauke i umjetnosti, čudoredja i politike.

Mnogo je bilo mladića, a mnogo će ih sigurno još biti, koji su odlučili da slijede Stjepana Radića. Oni se dakle odazvaše radićevskom pozivu. To znači: po primjeru velikog učitelja živjeti i raditi za svoj narod, do smrti ostati vjeran narodu, i kroz narod služiti čitavom čovječanstvu.

Na tom putu patnje, ni sama smrt ne smije biti zapreka.

Stjepan Radić je naš uzor.

Često su se svadjala djeca iz gornjeg i donjeg dijela sela Trebarjeva Desnog. Jednoga dana poslije tučnjave, mali Stjepan reče svojim drugovima: Naša stada zajedno pasu na istim pašnjacima, ali se međusobno ne ubijaju i ne tuku. Zar je stado pametnije od ljudi, to nesmije biti to je sramota. I djeca se više nijesu svadjala, složno su se igrala zabavljala i letjela livdjenim livadama.

Tko bi tada pomisliti mogao da će mali Stjepan složiti sva sela i ujediniti čitav hrvatski narod.

Stjepan je odrastao otišao u grad. Kako je bio siromašan prime ga u jedan zavod. On tu nije mogao podnositi nepravde, koje su stariji djeci nanosili mladima, i pobuni se, te bude otpušten.

Nikada on nije prešutio nepravdu nanosenu, bilo čovjeku pojedincu, bilo narodu.

U šestom razredu gimnazije složni su drugovi i pomažu se. Zajednički se predplaćuju na razne listove. Među njima je i Stjepan Radić. Profesori vide da je on duša razreda. Ispred svih dru-

gova pozove ga direktor da ostavi školu, a da izadju i svi oni, koji se s njime slažu. Stjepan se digne, okrene drugovima: »Sada idem ja sam, a kasnije u životu imat ćete prilike ići sa mnom.« I zaista on je neustrašivo i neostupno vodio hrvatski narod, a svi poštenj su ga slijedili.

Na obrani materinske riječi i narodne časti uvijek je bio spreman. Kori one, koji su napustili hrvatski jezik. Na čelu sveučilišne omladine pali simbol tuđinskog nasilja: madjarsku zastavu.

Život za pravdu i slobodu put je, koji vodi kroz tamnice i stradanja. Ali njega nije moglo ništa slomiti. Čitajte njegove »Uzničke uspomen« i osjetit ćete ljubav za čovjeka i nepokolebivost u borbi. On postaje zreo čovjek. Teškoće ga ne odvraćaju od izabranog poziva, koji je obećao majci, kad je još kao dijete rekao, da ne će biti ni fiškal, ni pop, već da će živjeti za svoj seljački narod. Stvara političku organizaciju hrvatskog seljaštva, u kojoj okupljen i organiziran seljak postaje aktivna politička snaga sposobna da stvori seljačku državu. On je uvijek aktivan i budno prati zbivanja kako u narodu tako u svijetu, ni jedan važniji događaj nije od njega nezapažen, neproučen i neocijenjen sa stanovišta hrvatskog sela i seljaštva, pa makar se to radilo o dalekoj Kini i »Pobuni Azije«, a kamo li da bi zanemario nešto, što se događja kod kuće. U vršenju svoje dužnosti ni smrtna opasnost nije bila opravdanje da izostane.

Kobnog dana godine 1928. odvrćali su ga prijatelji da ne ide u sabor, jer da se zlo sprema. Veliki vodja i učitelj odgovori: »Ja sam kao vojnik u rovu iz kojega vodim borbu za prava hrvatskog naroda, ili ću izaći kao pobjednik, ili će me moj narod mrtva iz njega iznijeti.«

U njegovom životu opažamo strogu logičnost karaktera, od djetinstva do smrti on je jedan te isti nepromjenjivi borac za čovječnost, pravdu i slobodu, vodja i učitelj. Posjeduje silnu snagu kojom savladava sve zapreke, što bi se ispriječile na njegovom putu.

Takav je bio Stjepan Radić, a on je naš uzor.

Koji su temeljni uvjeti, da bi čovjek mogao odgovoriti radićevskom pozivu?

Kada je Stjepan Radić stvarao organizaciju tražio je ljude, koji bi bili sposobni i vrijedni da zastupaju i vode seljački narod. Prije nego što bi otišao ma kome u selo obratio bi se djeci. Znao je, da su djeca iskrena, i upitao bi ih od prilike ovako: »Djeco imade li u vašem selu čovjek, koji je dobar i marljiv gospodar, ali koji ne gleda samo na sebe, za svoju kuću, već se briga i za susjeda, koji se ufa za pravicu svakome prigovoriti, pa čak i popu.« Djeca bi poslije kratkog vijećanja pokazali takvog čovjeka, a Stjepan Radić bi ravno otišao k njegovoj kući. Kad bi još vidio, da kod toga čovjeka žena sjedi s njim za stolom uvjerio bi se, da je to zaista čovjek koga je tražio, i takav bi čovjek postao povjerenik seljačkog pokreta.

Učitelj je tražio.

Prvo: čovjeka radišna, dobrog gospodara, koji živi od svoga rada, jer onaj koji nezna da radi za sebe, kako će raditi i za druge. Tko napusti svoj rad, svoje gospodarstvo, postaje zavisano od drugih i sklon potkupljivosti.

Drugo: čovjeka socijalna. Tko trpa samo sebi, a ne gleda kako je njegovom susjedu, ne će nikada shvatiti, da zlo koje danas tišti njegovog bližnjega može sutra i njega. Takav čovjek nije sposoban za organizirani rad.

Treće: čovjeka odlučna i neustrašiva, koji će braniti pravicu pod svaku cijenu, i reći istinu svakomu u brk.

Četvrto: čovjeka napredna, koji će prihvatiti sve ono novo, što je dobro i korisno; koji je sposoban da se otrese starih predrasuda, te da se bori i za ravnopravnost žena.

Ti se uvjeti traže, da bi čovjek mogao pravilno zadovoljiti radićevski poziv i slijediti velikog učitelja. Sam pak poziv traži više. Traži nepokolebivost, život pun odricanja, po primjeru samog

učitelja. Radićevski poziv izdiže čovjeka iznad sebe samoga, čini ga višim i jačim. Daje mu snagu ideja i milijuni, koji se bore, rade i pate. Taj poziv uzdiže svijest dužnosti prema narodu. U svakoj prilici i na svakom mjestu, pa i onda kada izgleda da uspjeh nije siguran, dužnost je iznad svega. »Govorim ne za to da vas pridobijem. Ne govorim radi efekta, jer tu nema publike, tu nema zapisničara. Govorim da ispunim svoju dužnost i da se ne možete poslije izgovarati, da vam nitko nije pokazivao ponor u koji hoćete da strovalite naš narod«, ovako je od prilike rekao učitelj u svom poznatom »Proročanskom govoru.« Godine 1918. gospodi koja su protiv volje naroda stvarala centralističku državu i osiguravala gospodsku prevlast nad radnim i seljačkim narodom.

Radićevski znači: prožeto ljubavlju za čovjeka (čovječnošću) hrvatski i slavenski, u duhu napredka, neodstupno raditi za seljački narod.

Dosta je danas onih, koji nijesu imali smjelosti da ostanu vjerni radićevom pozivu, da ostanu vjerni narodu i ideji do kraja. U ovoj velikoj i slavenskoj Narodnooslobodilačkoj borbi, kada se radi o sudbini hrvatskog naroda i čitavoga čovječanstva za tisuću godina, kada se otvara novo poglavlje života, ostati po strani i pustiti, da se događaji sami razvijaju, znači sama sebe eliminirati (udaljiti) i ne odgovoriti radićevskom pozivu.

»Vi prošlosti nemate, vaša je budućnost«, — rekao je Ante Radić. Mi nemamo za čim žaliti, a najmanje za ropstvom. Nemamo što čekati. Mi moramo raditi i boriti se da budućnost bude zaista naša.«

HUGO MILETIĆ

član Oblasnog odbora USAOH-a
za Dalmaciju

Podravina uz maršala Tita i narodnooslobodilački pokret

Napredna Podravina, bogata i do nedavna neoštećena i nepopaljena, a sada pod najvećim ustaško-švapsko-čerkesko-koljačkim terorom, dala je Narodnooslobodilačkom pokretu lijepi broj prvoboraca, kao što su Franjo Gaži, predsjednik Izvršnog odbora HSS, Stjepan Prvčić, predsjednik Oblasnog NOO-a zagrebačkog, Tomo Čiković, predsjednik Okružnog NOO-a Bjelovar i mnogi drugi.

Ta miroljubiva, Radićeva Podravina znađe kad to ustreba biti i revolucionarna, buntovna i otporna. Ona ima svoje prvoborce — mučenike, koji su dali svoje živote za svoj narod i domovinu, kao što je Mihovil Pavlek-Miškina i mnogi drugi, većinom sami seljaci.

Podravinom su razasute kosti i grobovi naših najboljih boraca, koji su, ne prezajući pred smrću, tukli okupatora i njegove sluge gdje su god mogli i stigli.

Kada je ustaško-koljačka banda počela paliti prva srpska sela, kada se »promičbom« htjelo zavadi hrvatski i srpski živalj, koji je do tada u Podravini, kako je svima poznato, živio u najvećoj slozi i ljubavi, kada je ustaško-koljačka banda na vučji glas poznatog ustaškog krvnika-huškača Budaka počela paliti domove i ubijati srpski narod u Podravini, odjeknuli su Bilogorom prvi hitci narodnih boraca-osvetnika, koji su nalazili podršku i utočište i kod braće Hrvata.

Hrvatski podravski seljak sve je to vidio, i blaga seljačka duša patila je zajedno s bratskim srpskim narodom.

Prvoborci hrvatske Podravine, koji nisu slušali vajnog »vodju« da »čekaju«, podigli su glas i diljem Podravine organizirali Narodnooslobodilačke odbore. Svako selo, svaki seljak ima svoj NOO. Oni tumače narodu ciljeve Narodnooslobodilačkog pokreta — spremaju narod na otpor, koji u danom momentu ima da plane u cijeloj Podravini.

Tmurni oblaci, još tmurniji i crniji ustaški vragovi nadvili se nad Podravinom. Crni dani nastali su za srpski živalj Podravine. Koljačko-ustaška banda, bezobzirno, kao avet, ulazila je medju miran srpski narod pitomih bilogorskih i kalničkih sela: Rijeke, Rječice, Poganca, Prnjavora, Sokolovca paleći, ubijajući i pljačkajući.

Fašistički otimači i koljači odvodili su blago i žito i iz hrvatskih sela. U pitanju pljačke kao i u pitanju klanja nije za ustaško-švapske slugane i plaćenike važno bio Hrvat ili Srbin, katolik ili pravoslavac.

Podravskom narodu otvaraju se pomalo oči i on pred sobom vidi samo jedno: poći putem prvoboraca u Narodnooslobodilačku borbu, spasiti dom, obitelj i čast, jer šutjeti, trpjeti i čekati, kako su to propovijedala i trubila pokvarena gospoda oko Mačka, znači dati se priklati kao jaganjac.

Narod Podravine izabrao je tako svoj pravi put.

Narodnooslobodilački odbori rasli su iz dana u dan. Koncem godine 1943. oslobođen je veći dio Podravine, a u Narodnooslobodilačku borbu pristupa velik broj boraca. Od sinova Podravine i Zagorja osnovane su brigade: »Matije Gubca«, »Braće Radića«, »Mihovila Pavlek-Miškine« i bratska srpska brigada »Nikole Demonje«.

Sve te brigade ponos su Podravine. Uspjesi Podravine, koji se baš ovog časa najjače ističu, najveći su prilog Narodnooslobodilačkoj borbi i zalog bolje budućnosti.

Zato narod Podravine osobito danas, u teškim danima borbe, ponosna i vedra čela gleda u svijetlu budućnost federalne Hrvatske, u federativnoj i demokratskoj Jugoslaviji pod vodstvom svog omiljenog vodje maršala Tita.

PAVEL VRATARIĆ,
Herešin (Podravina)

Hijene u ljudskoj spodobu

Isušu devet stotina četrdeset i druge godine. Lijepi vrući srpanjski dan. Sunce žuče, a prašina pod pokretom seljačkih kola, koja hitaju po ziti ili se s tovarom već vraćaju kući, diže se nebu pod oblaku. Slažu se stogovi, i štagljevi se pune seljačkom mukom — zitom. Seljaku se u tom radu na žarkom suncu oči zaljevaju slananim znojem. Prašnjava košulja lijepi se za znojno, izmučeno tijelo. Samo brz, dok nas služi lijepo vrijeme. Ođjednom glas.

— Stoji! Sidi dolje! — Evo, donio sam ti poziv. Pod prijatnom predvedenja moraš ići samnom na ustaško redarstvo.

— Sto ću tamo?

— Ne znam, čut ćeš.

Da ostavim žito, kola, konje, ženu, djecu, sve da ostavim i da odem k razbojnicima? Stisnem pesti, škrinem zubima i pokledam obitelj. Svi smo jedno mislili: »To je N. D. H.-a«, to je fašizam.« Ipak podoh.

»Zatvorite ga u onu posebnu ćeliju. Nitko da mu se ne približuje. To je jedan od onih malo boljih« — rekao je neki ustaški krvnik.

Tišina i mrak! Nešto mi po vratu gmiže — bila je stjenica.

Po hodniku čuju se koraci, brava zaškripi i vrata se naglo otvore.

»Evo ti partnera.« — čuh prezrivo.

— Tko je to?

— Ja, Tomo Gaži.

Nastade ponovno tišina. Ali odjednom, u hodniku neka buka i vika: »Ti si kolovoda komunista! Tu ćeš se malo ohladiti« — i vrata se otvore. Ušao je unutra.

— Tko je?

— Ja, Miškina.

— Miškina! — skočimo nas dvojica sa svoga mjesta i stisnemo si ruke, poljubivši se. Ta što bilo da bilo. Razgovaramo, zapravo šapućemo o našem položaju, ali onako umorni od napornog dnevnog rada zaspasmo. Koliko smo spavali, ne znam. Probudio nas je grub glas dežurnog policajca:

— Evo vam još jednog svata.

Poznajemo taj glas: Franjo Gaži. Što, i Franjo?

— Nemojte spavati, jer će nas prvim vlakom pratiti u Zagreb. Tako je kazao žandarmerijski narednik.

U susjednoj ćeliji zatvorena su trojica: trgovac, pravnik i profesor, sve dobri i poštenu ljudi. Dan prođe, a nitko i ne pita za nas. Prošla je druga noć. Vrijeme se promijenilo. Čujemo grmljavinu, a kiša lijeva kao da se nebo otvorilo — kazao bi naš narod. Uz grmljavinu čuje se zvuk motora velikog kamiona. U njemu su ustaše odvodili svoje žrtve. Zvuk motora već dulje uznemiruje mirnu i pitomu Podravinu, jer kad bi se kamion pojavio u kojem podravskom selu, narod bi bježao u polje, gdje bi se sklanjao u kukuruza ili živici i tamo sačekao noć, ili dok se taj strašan zvuk ne bi udaljio, nestao.

No, taj se zvuk sada još jače čuje i, rekao bi, nadmašuje i samu grmljavinu.

Nešto se strašna dogada, ali što? Kosa se sama od sebe diže, trnci prolaze cijelim tijelom.

— Židove dižu! — čuje se nečiji od pijanstva hrapavi glas. To je pijana ustaška policija, s punim džepovima ukradenih dragocjenosti. Otvaraju se vrata naše ćelije i na njima se pojave dr. Štajner i trgovac Piller, poštenjačina od glave do pete.

— Došli smo, da se oprostimo — jedvice izuste.

Bio je to dirljiv oproštaj. Stisnuli smo si ruke nijemo i gledali se u oči, koje su bile pune suza, u tvrdom uvjerenju, da će i narodnim izrodima jedinom doći crni petak.

Prošla je i ta strašna noć. Otišla je, a s njome i koprivnički židovi i njihova imovina.

Svane lijepi dan i seljaci hitaju na

njive da osuse zito, koje je u toku prošle noći nakislo. Ne govore, jer misle na prošlu strasnu noc i na onaj strasni zvuk kamiona. Oko nas sve je tiho; pijani ustase i policajci spavaju ili dijele pijen.

Donesen je i doručak iz nasih kuća, doručak sav zanven suzama nasih muh, koji nam ga donesose.

— I Miškina i svi bit će strijeljani — guseci se u suzama kazu nam. — Danas ima stici ravenecv prieki sud, kazala je žena dr. Širokog, koji je već uobio poziv da sudjeluje kod strijeljanja.

Mi ih umirujemo i venimo im:

— Idite kući i budite jaki! Ne ćemo mi biti prvi, a ni posljednji.

U očekivanju prijekog suda vrijeme je prolazilo. Jednoga dana, mislim, iz kolovoza pozove nas set policije tobože na polustuzbeni razgovor. Tom razgovoru prisustvovao je i ravelicev uoglavnik Andro betichem. On je zapravo upravljao razgovorom i uopće se ponasao kao neki prijatelj i dobroćinitelj naroda.

— Ljudi božji, sto vi tu radite? Ta vi ste seljaci, zito se vrsi, prirod se sprema, a vi tu dangubite. Ja sam se, evo, sam pobrinuo, da se tomu stane na kraj. Bio sam kod poglavnika i sve sam mu rekao. I ljutio se na one, koji daju zatvarati ljude, za kojima stoji sav narod našega kotara... Treba dobiti Miškinu, pa ćemo dobiti i narod. A ne ovako... Ja sam se mnogo zalazio za tebe, Miškina. No poglavnik mi baci pismo, s riječima: »Evo ti Miškine!« Pismo je, kao što vidiš, ovog sadržaja: »Dragi i mnogocijenjeni poglavniče, u mojem kotaru koprivničkom nije dobro i tako dugo ne će biti dobro, dok se Miškina ravelik i neki ljudi oko njega nalaze na slobodi, među narodom. Cijeli kotar je okružen komunizmom, a glavni inicijator je isti taj Miškina. Bitježim se sa stovanjem i za dom spremni — Ivan Kraljić, bivši narodni zastupnik.« Ali nije on sam tu, već je tu i njegov zet, dr. Ivo Vedriš, a da to djelo blagoslovljeno bude, tu je g. protonotar presvjetli župnik Stjepan Paunić. Sva su ta trojica nastojala, da vas se riješe. Ne samo vama, već i meni podmeću noge. Vi ćete ići svojim kućama, ali se morate pokoravati postojećim propisima. Ovo je stalno i ovo ne će nikad nitko promijeniti.«

Sve je to nisko, gnjusno i prljavo. Jedni su nas proganjali ili su nas se bojali, a drugi mogle da im pomazemo, no mi smo našli svoj put, tamo gdje i naš narod.

Mi poznajemo i dr. Vedriša, i Kraljića i župnika Paunića.

Dr. Vedriš, glasoviti ustaški trabant, dozvoljavao je da naši ranjeni borci, koje bi banda ranjene dovukla u bolnicu, umiru bez ikakve pomoći; držao je zdravice švabama po hotelima, išao u poklonstvene deputacije, skupljao novac i davao ga Paveliću. Lično je optuživao narodne borce. — Kraljić, Pavelićev sabornik, sabirao je teške tisuće za tobožnje spašavanje onih ljudi, koji bi svršili u Jasenovcu, a hiljade u njegovom džepu. — Paunić, pak, držao je pozdravne govore ustaškim koljačima logora »Danica« Martinu Nemu i Miji Bziku; za Pavelića služio mise i za vrijeme njih održava predike, kako je sama providnost poslala poglavnika da spasi hrvatski narod od komunističke kuge; zaprisižao ustaše i domobrane i blagosivljao koljačko oružje s riječima: borite se, ubijajte i ne štedite ništa što je odmetničko!«

Dani su prolazili. Prošlo je tako i ljeto, a zima se bliži nekako lijeno, tmurno. Nesnosno je. Prava mora je sjela na sela i ljude. Hijene u liječničkoj, saborničkoj i protonotarskoj halji kuju planove, pletu mrežu u koju pomalo, ali sigurno upadaju najbolji

sinovi naše Podravine. Prvi je Miškina, kojega te hijene u ljudskoj spodobu otpremaju u Jasenovac, gdje tragično završava svoj mukotrni život uz tisuće i tisuće poštenih sinova i kćeri našega napaćenog naroda.

I te hijene ne miruju. Sve poduzimlju da osujete ili uspire Narodnooslobodilački pokret; organiziraju miliciju, bijelu gardu i stalno ponavljaju: »Borite se, uništavajte partizane i njihove obitelji!«

A to su i činili, a ne samo govorili. Stvorili su tako novo groblje, koje se penje na nekoliko tisuća. Odvodili su ljude na stratišta. Među njima i dvije djevojke s jednim djetetom, kćeri naših prvih boraca, koje otvoreno i bez straha dobacuju krvnicima:

»Mi ćemo pobijediti. Pobijedit će velika sveslavenska i čovječanska ideja Matije Gubca i Stjepana Radića. Pobijedit će ideja Tita i njegovog naroda, a vi, izrodil ljudskog naroda, radite šta hoćete — stići će vas narodni sud!«

Tako govori i radi narod. Tako govore narodni heroji, mučenice Marica i Katica.

I ništa nije spriječilo i onemogu-

POKOJNOM DRUGU

*Moj pokojni druže,
teško je vjerovati
da se na bojnim poljima,
gdje se ljudska krv lije
i ljuti boj bije,
ne svetiš tudjinu,
koji otima tvoju očevinu
ponosnu i slavnu djedovinu.
Ti si natopio druže,
svojom krvi ovu grudu,
koju su natapali naši pradjedovi,*

*očevi i djedovi
i mi što je natapamo krvlju
da djeca naša, unučad naša
veselo gledaju budućnost
kroz svijetle stranice
povijesti naše.
Ponosno spominjat će imena svojih predaka
Velikana, Heroja i Mučenika —
Velikih pobjednika.*

JOKO KARIN
Imotski (Dalmacija)

Teška optužba

Putujem u Split cestom iz Šibenika. Od Šibenika dalje kao i kroz cijelu Dalmaciju beskrajna su brda kamenja. Kamen do kamena, gromade klisure isprepliću se, a sve se to slilo u ogromnu sivu masu čije stijenje gordo, ponosno prkosi svim udarcima vremena.

Gledaš kako prkosno stoje te klisure, i ne možeš a da ih ne pogledaš ne stopiš s narodom, koji isto tako ponosno i prkosno odoljeva već vjekovima svim udarcima onih, koji čeznu za otmačinom i zbog nje dolaze u našu zemlju.

Zimska bura žestoko dere. Na kamenitu proplanku jedan dalmatinski starac — čobanin čuva svoje malo stado ovaca. Stisnuo se uz gromadu kamen da se zaštititi od vjetrova, a lice okrenuo zimskom suncu da se ogrrije. Pristupim k njemu da se malo odmorim.

— Zdravo, čiko — pozdravim ga. Kako je?

— Zdravo, druže moj, zdravo! Sjedi da se i ti malo ogrriješ.

Sjedoh. Produžim razgovor kao i obično o sitnicama, dok se ne upoznamo, a zatim on meni:

— Putuješ li druže iz daleka?

— Iz daleka, čiko, iz daleka. Skoro. da Ti kažem, od samog Zagreba.

— Od Zagreba kažeš, je li? Pa reci mi molim te, druže moj, šta mi rade tamo ona gospoda što su nas uvik varala.

— Koja gospoda, čiko? upitam — Ima ti tamo puno svakakve gospode.

— Pa znaš, ona što su uvik dolazili po glasove i bili veliki Rvati, dok smo im mi tribali i dok im nije tribalo glave gubiti, kad nas je onaj niki ustaša, Talijancima proda, onda ni pisnuli nisu. Zaboravili oni da ode živu Rvati šta su

čilo otpor naroda, narodnooslobodilački pokret. Smrt Miškine, smrt podravskog svijeta, nije zadržala narod. ovoga kraja. Nicali su novi borci, novi osvjetnici. Osnivani su partizanski odredi, bataljuni, brigade Gubca, braće Radića, Miškine Pavleka i Nikole Demonje — stvorio se čitav korpus, zagrebački korpus.

Hijene bijesne i sve im pjena izlazi na usta. Ostvaruju svoj pakleni plan: ubijaju profesore, doktore, poštenu narodnu inteligenciju, seljačku i radničku djecu, žene i starce, sve bez razlike.

Ali, čujte hijene! Dolazi narodni sud, ide narod, ide Titova moćna i silna vojska! Krv, nevinna krv vapije za pravedom osvetom! Čujete li vapaje majki i očeva, krik djece i starića? Čujte, izrodi naroda! Dobit ćete plaću. Mučenici streljani na koprivničkoj ciglani i Danici govore.

Mi dolazimo, a s nama i narodni sud, da kazni sve hijene u ljudskoj spodobu.

STJEPAN PRVČIĆ
seljak iz Koprivnice, potpredsjednik Izvršnog odbora HSS

im glasove davali i šta volu svoju zemlju. A Talijanci klali nas, višali, u logore tirali, palili — pogledaj sinko — i pobijali, a oni tamo gore (misli u Zagrebu), kojima smo mi glasove davali odrekli se nas, zaboravili na nas, na sve Rvate i na svoju zemlju.

— E, e, — zamišljeno zaklima starac glavom i produži — zaboravili oni nas, ali nismo mi nji. Druže moj, ču će oni opet naše glasove, ali one tvrde, olovne, da im pokažemo kakvu su plaću zaradili od mučeničkog Rvatskog naroda.

Starac malo zastane, zamisli se, kao da mu mozgom prolaze slike, strašne slike svih onih patnji, muka i stradanja koje je ovaj narod slavne Dalmacije prošao, kao da mu naviru misli o hiljadama žrtava, koje je Dalmacija dala za svoje oslobodjenje. Starac duboko uzdahne. Trgne se, pa me ponovno zapita:

— Je li, druže, znači da i gori oko našeg Zagreba ima partizana.

— Ima, čiko, ima. Ima nas puno. Sav je narod uz nas.

— E vidiš to mi je drago. Znao sam ja da nas narod neće zaboraviti. Ako su nas oni zaboravili što su nas varali i na poslićku prodali, ali nije narod. E sad više neće, neće, sinko moj, viruj meni. Naučija nas je ovaj rat i ove muke, ko je za narod na riči, a ko na dilu.

Nakon kraće šutnje stisnem starcu ruku da se s njim pozdravim.

— Zdravo druže moj, zdravo! Sritan ti bija put. Lipo je da smo tako složni, pa ćemo im kasnije svi zajedno plaćati.

IVO TOŠIĆ, učitelj

To nije objavljeno u novinama

I sada se sjećam te noći.

Mjesečina je bila kao dan. Oko deset sati je na stanici zazviždao posljednji vlak i odmah zatim krenuo. Nekoliko minuta nakon toga, čaše i lonci na policama potresli su se od detonacije. Žuta raketa zasvjjetlila je u zraku i ugasila se padajući u širokom luku. U daljini čula se pucnjava pušaka. Mitraljke iz staničnog bunkera oglašile se s nekoliko rafala i nakon eksplozije bombe iz bacača sve je utihnulo.

Vjetar je njihao grane rascvjetalih jabuka, a pas je jezivo zavijao u sjeni susjedove kuće.

U jutru se na zaokretu pruge crnio srušen vlak. Iz ventila izbačene lokomotive, koja je ležala kraj šinja, izlazila je para i pištanjem svojim podsjećala na stenjanje konja koji ugiba.

Umorni, blatni i neispavani Svabe tovarili su svoje nepomične i povezane umotane drugove u teretni auto na čijim je vratima bio označen veliki crveni križ i bijesno pogledavali na radnike i željezničare, koji su došli da krampovima i lopatama popravljaju prugu i mijenjaju savinute šinje. Debeli lajtnant, na čijim se prsima njihao dalekozor, prolazio je gore-dolje oranicom, sagibao se i njuškao, kao da želi pronaći napadača na njegov transport. Onda najednom, kao da je odustao od toga posla, izvadio je cigaretu, zapalio je i srdito promrljao: »Alle sind Partisanen!« (»Svi su partizani«).

Radnici, sve same gazde sa po tri-deset jutara zemlje, koji rade na pruzi da ne idu u Paveličevo domobranstvo radili su neumorno. Izmjenjivali su pruge, prenosili šinje i dizali porušene vagona, a kada je jedan od njih zastao, htio da sjedne i da zapali cigaretu dobio je kundakom po ledjima od malog bucmastog feldvebla koji je nadzirao rad i htio da se pruga što prije popravi.

Zvono sa crkvenog tornja najavilo je podne. Prvi kolosjek bio je popravljen, a radnici su prešli na drugi. Iz srušenog transporta sakupljali su Svabe svoju prtljagu i polazili prema stanici s koje su bili krenuli prošle noći.

Ubrzo nakon toga zveknuo je signal i teški oklopni vlak omotan dimom, jurio je u stanicu. Šinje popravljenog kolosjeka podrhtavale su pod njegovom težinom. Zaustavio se na mjestu gdje pruga prelazi preko državne ceste. Topovi su zatutnjili, a eksplozija granata jasno su se vidjele u selu, koje je svojim kućama, štagljevima i žutim stogovima slame bilo od pruge daleko oko tristo-tine metara.

Krov kuće, kraj vitkog crkvenog tornja, zadimio se. Nekoliko krava uplašeno je trčalo po šljiviku. Konj s otkinutim ularom dojurio je do pruge, ugledao pancir i uplašen promjenio smjer, preko žita, na livade i njive.

Topovska pucnjava je prestala.

Drugog dana došla je lokomotiva s tri vagona iz kojih su izašli feldžandari u zelenim uniformama. Sela ih dobro

poznaju, jer se pred njima sakriva sve, jer pred njima presasene djevojke i snase bježe i sklanjaju se u obližnje šume i šikare.

Kaširili su se kao guske i pošli u selo.

Bilo je proljeće. Tri dana padale su tople travanjske kiše, a sada je bio lijep sunčan dan. Sve što je bilo sposobno za posao otišlo je u polje na sijanje kukuruza. Tek nekoliko staraca sunčalo se pred kućama. Sisali su kamilje velikih zemljanih lula i pijuckali, a njihove bave hranile su djecu i živad.

U zeleno obojenu vojnici ulazili su u svaku kuću. Najprije su vazno zavirivali pod krevete i pretraživali po ormarima, a onda se uvijali u podrum i pećinu na tavanu. Uzimali su sunke i prave kante masti i irpani u kola, koja su im služila.

Starce i starice pozvali su pred crkvu, jer da će im tamo gospodin »vakmajstor« nešto vazno govoriti.

»Svi trećaju doći. Ko ne dođe loše će se provesti« govorili su zeleni vojnici.

»Ajde, ljudi! Hej, babo! Marš pred crkvu! Sa gospodinom »vakmajstorom« nema sale. Brže, brže!« — pozurivali su starce i starice, a pred crkvom su ih udarali po obrazima i tukli nogama. Tu je bio govor i skupština, koju je održao zelundarski vakmajstor. Reticu staraca od sedamdeset godina izabrali su i povelili sa sobom.

Na krovu gostionice pojavio se plamen. I druga kuća je gorjela. Mnoge kuće, štagljevi i stogovi slame planuli su. Krave su uznemireno mukale. Zakućkali su preostali starci. Selo je gorjelo.

Partikuce su pošli prema pruzi.

Peticu staraca, koje su iz sela povelili, objesili su na telegrafske stupove kraj porušenih vagona, napljackane stvari natovarili su u vlak, sjeli u vagona i vratili se od kuda su i došli.

Pala je noć. Nebo je bilo oblačno i sitne kapi kiše kvasile su zemlju. Garista zapaljenog sela su tinjala, a lješine obješenih staraca njihao je vjetar na telegrafskim stupovima.

Oko pola noći zagrmla je eksplozija. Onda još jedna. Nakon toga slijedila je druga, treća, četvrta... Te noći prekinuta je pruga na trideset i šest mjesta. Objješeni starci skinuti su, i sa zategnutim konopcima oko vrata, sahranjeni na livadi pokraj pruge.

Došlo je ljeto, i na njihovim grobovima narasla je trava.

Često u noći, na tom mjestu grme eksplozije i potresaju temelje staničnih bunkera i žandarskih postaja, i strašnim glasom srdžbe i bola govore o osveti — o osveti za popaljena sela, potoke suza i grobove nevino ubijenih, poklanih i povješanih.

IVAN TOMAC, seljak iz Bickog sela

BLIŽI IM SE KRAJ

Gore i strašniji nego divlji Huni provalile su u našu zemlju godine 1941. fašističke horde. Palili su, klali i vješali. Popalili su na tisuće pitomih sela, poklali na desetine tisuća nevinih ljudi, ne-jake dječice i bolesnih staraca. Za njih su i djeca i starci bili komunisti, koje je trebalo istrijebiti, jer je trebalo iskorijeniti narod, uništiti sve što je hrvatsko, srpsko, slavensko. — sve što nije švabsko, fašističko.

Poput onih, što su na Markovom trgu u Zagrebu spalili na lomači Matiju Gubca, novovjekli zlikovci pod vodstvom germansko-talijanskih fašista spalili su na tisuće i tisuće djece, žena i staraca, zatvorivši ih u podruma da se ne čuje njihov vrisak. Hvatali su se u kola i poput ljudoždera plesali oko žrtava, koje su umirale u strašnim mukama.

I tako, kako su započeli na početku stvaranja svog »novog poretka« godine 1941., tako su nastavili i dalje, a tako

rade i danas, gdje god im se za to pruži prilika. Domaći izrodi i krvnici ustaše i četnici na zapovijed i pod vodstvom »evropskih kultur-tregera« (lažnih širitelja kulture) uništavaju, kolju i vješaju, već skoro četiri godine naše narode.

Naši narodi uspjeli su ne samo da se odupru i održe, nego su izgradili i učvrstili svoju jaku i discipliniranu vojsku, koja ih štiti i oslobodja od fašizma; izgradili su i učvrstili svoju pravu narodnu vlast, i ostvarili tako svoje vjekovne težnje.

To sada vide i čuju i bezosjećajni špekulanti. I oni sada vide, da pod silnom snagom naše i savezničke vojske pucaju fašistička rebra, a još malo pa će im pući i hrptenjača.

Tada će nastupiti ono, zašto se svi pošten i pravedni narodi bore — sloboda i pravda.

MATE PATARAN, seljak član okr. g. NOF-e Banija

Suradnici Boguljuba Jeftića nude se Jedinственоj fronti Srbije

List »Borba«, koji izlazi u Beogradu donosi o tome ovaj članak:

»Članovi glavnog odbora Jugoslovenske nacionalne stranke — dr. Grisogono, dr. Onip, dr. Secerov, Velja Popovic, dr. Kumanudi, Daka Popovic, dr. Sokolovic — uputili su Izvršnom odboru Jedinствене NOF-e Srbije izjavu, u kojoj između ostaloga izjavljuju, da hoće stupiti u frontu. Izvršni odbor JNOF-e Srbije ovlastio je tajništvo Fronte da odbije ovaj zahtjev glavnog odbora Jugoslovenske nacionalne stranke.

Ova odluka Izvršnog odbora JNOF-e Srbije duboko je opravdana. Jugoslovenska nacionalna stranka snosi veliki dio krivice za brzi slom Jugoslavije u travnju godine 1941. Politicari JNS-a dugi niz godina bili su na upravi naše zemlje i nisu ni najmanje vodili računa da zaštite nezavisnost i integritet Jugoslavije, već su na sve moguće načine radili, da se što više oslabi jedinstvo naših naroda, da se oslabi oružana snaga Jugoslavije.

Naš narod nikada neće zaboraviti zloglasni Državni sud i Glavnjaču. Ime JNS-ovskog ministra unutrašnjih poslova Velje Popovića, koji se danas osmjelio da potpiše izjavu za pristup u Frontu, dolazi u red najkrvoločnijih i najmračnijih ministara policije, koje je naša napućena Jugoslavija imala za posljednje dvadeset tri godine. Provođenjem terora u zemljama Jugoslavije, JNS je cijepala jedinstvo naših naroda, glavnu snagu naše domovine u ratu protiv Hitlera.

Imena JNS-ovskih političara usko su vezana za najprljavije korupcionaške afere, koje je Jugoslavija zapamtila od 1918. do 1941. U skupštinama, izabranim kundakom i podmićivanjem JNS-ovski političari držali su duge tirade o nacionalizmu stranke, dizali su teške milijune iz državne kase namijenjene za obranu zemlje. Ime Koste Kumanudija u našem javnom životu prije rata bilo je isto što i korupcija. Nikola Uzunović s aferom oko gradjenja pančevačkog mosta. Kojić s Našicama, Ilija Mihajlović s hiljadama mjenica šumadijskih seljaka, bili su poznati kao najozloglašeniji korupcionaši.

Političari iz JNS-a vodili su također i izdajničku vanjsku politiku. Oni su prvi počeli da se vezuju za hitlerovskom Njemačkom i fašističkom Italijom, oni su krvlju i kundacima ugušivali svaki zahtjev naroda da uspostave diplomat-

ске odnose sa Sovjetskim Savezom. Još je Boško Jeftić 1935. godine počeo da stvara organizaciju POF po fašističkom uzoru, a kasnije JNS je bio pomagač profašističkih organizacija, koje su nicala kod nas uoči napadaja Hitlera i musulnija na nasu domovinu.

Vrijunac svoje izdaje JNS-ovski političari pokazali su kada je Hitler napao Jugoslaviju. Zapitajmo se, gdje su ona i šta su radila gospoda iz JNS-a u najsudbonosnijim trenucima našeg naroda za ove tri i po godine? Najveći dio političara iz JNS-a stavio se u otvorenu službu okupatora. Jedni su, kao Ilija Mihajlović, davali Gestapu i Drazi Minajloviću spiskove svojih političkih protivnika koje treba pobiti, a sami su zgrtali milijune i podizali vazna preduzeća za Hitlerovu ratnu masinu. Drugi su, kao Dobroslav Jevdjević, sjedili prvo u talijanskim garnizonima kao predstavnici Drazu Minajlovića i pravili su talijanskim komandantima planove za pokolje po našim selima, da bi kasnije po kapitulaciji Italije prešli u službu Nijemca i nastavili svoj izdajnički posao. U ovu grupu JNS-ovskih političara dolazi i Milan Popović, koji je postije strahovitih pokolja madjarskih fašista u Vojvodini imao obraza da ode u Budimpeštu, da iz JNS-ovačkog senata predje u mađjarski senat i da sjedi pored onih džekata, na čijim je rukama još uvijek bila krv Srba iz Vojvodine. Jedna druga grupa JNS-ovskih političara ukazivala je okupatoru punu moralnu podršku za čitavo vrijeme okupacije. Ti su ljudi, na čelu sa Kostom Kumanudijem, u najtežim danima naše narodnoslobodilačke borbe, u najkritičnijim časovima anti-hitlerovske koalicije ujedinjenih demokratskih naroda, stavljali svoje potpise i titule 1941. godine na kojekakve apele i pozivali naš narod da se ne bori, već da stavlja kao janje grlo pod hitlerovski nož. Za ove izdajničke usluge hitlerovci su znali da nagrade svoje slugu raznim položajima, nagradama itd. Neki od JNS-ovskih prvaka otvoreno su primali službu okupatora, kao Djura Kotur, Petar Zec i drugi. Ali ih je stigla pravedna narodna kazna. Narodnih neprijatelja bilo je u ovoj grupi JNS-ovskih političara, koja je zajedno sa ostalim članovima vlade za vrijeme 6. aprila ovlastila generale da potpišu kapitulaciju Jugoslavije, a zatim pobjegla s narodnim zločincima u inostranstvo.

Zločin talijanskih okupatora

Kako i na koji način je talijanska fašistička vojska ubijala u masama naš narod, ustanovljavala njegovu tobožnju krivicu i kako je vodila istragu najbolje nam osvjetljuje slučaj, koji se desio u selu Drežnici, kotar Ogulin, u mjesecu listopadu godine 1941.

Samo zločinačka fašistička vojska mogla je s mirnim i nenaoružanim narodom ovako divljački da postupa.

Talijanska vojska iznenada je upala u Drežnicu pohapsila je nekoliko ljudi, ali ih je odmah pustila na slobodu uvjeravajući ih da se ni njima, ni drugima u selu ne će ništa dogoditi, da im je zaštita od ustaškog progona osigurana, no pod uvjetom, da svi odrasli muškarci odmah dodju pred talijansku komandu, gdje će dobiti lične legitimacije u svrhu kontrole od strane vlasti.

Svijet je povjerovao: umjesto da bježi i da se sklanja u šumu, kao što je to ranije redovito činio i tako se spašavao, počeo je dolaziti pred talijansku komandu.

Talijanska komanda je doista izdala legitimacije nekolicini ljudi. No odjedamput je talijanska vojska opkolila sve prisutne, njih oko 450. te je jedan dio zatvorila u seoskoj crkvi, a drugi dio u nekom podrumu.

Talijanski oficiri pronašli su u selu neku Smilju Tomić, koja je uslijed padavice bila neubrojiva i duševno bole-

sna (poluluda) i sakrili je u crkvi iza oltara. Ispred oltara oficir je vodio istragu i prozivao poimence ponapćene ljude, a Smilja je šaptom izgovarala i dojavljivala oficiru... »Si« (Da) ili »No« (Ne), označavajući na taj način, one koji su se od prozvanih ranije opirali ustaškom teroru, koji su prema tome bili i za talijanske vlasti nepouzdati.

Samo oko 30 starih ljudi ocijenila je Smilja s »No«.

Sve ostalo su talijanski vojnici svezali konopcima i odveli u selo Jasenak i u tamošnjoj crkvi ponovno vodili istragu i 16 ih odmah strijeljali. Ostale su svezane odveli u Ogulin, bacili u zatvore i predali karabinjerima, koji su ih u zatvoru tukli i na razne načine mučili.

Karabinjeri su strijeljali još 14.

Ugledni ogulinski liječnik dr. Sime Novosel, posredovao je kod talijanske komande u Ogulinu i svjedočio, da mu je kao liječniku osobno poznata Smilja Tomić, njezina bolest i duševno stanje, no to ništa nije pomoglo.

Daljih 96 ljudi Talijani su odveli u internaciju u Italiju, u razne logore.

Selo Drežnica, kao i sva okolna sela, spaljeno je do temelja po talijanskoj vojsci u mjesecu rujnu 1942.

IZ ZEMALJSKE KOMISIJE ZA UTVRĐIVANJE RATNIH ZLOČINA OKUPATORA I NJEGOVIH POMAGAČA

Razvoj narodnog sudstva za vrijeme narodnooslobodilačke borbe

Već smo jednom napomenuli, da je naše novo sudstvo jedan oblik prave narodne vlasti i da je uslijed toga sasvim drukčije od dosadanjeg sudstva. Naše sudstvo izniklo je odozdo iz naroda, potpuno je u njegovim rukama i njemu služi. Možda ćemo kojom drugom zgodom malo opširnije opisati kako to sve izgleda, kako je to u skladu sa programom Hrvatske seljačke stranke i kako je to upravo ispunjenje njezinog programa, a danas ćemo se zabaviti malo razmatranjem, kako se naše narodno sudstvo razvijalo već u samoj Narodnooslobodilačkoj borbi i do kakvog stupnja organizacije je danas došlo.

Prije svega treba imati pred očima, da je naša narodna vlast morala početi posve od nula, nakon što je uklonjena prijašnja vlast, jer nije bila narodna i prema tome nije radila u korist naroda, već je postojala radi toga da pojedinci vladaju nad narodom i gotovo uvijek protiv naroda. Na razvalinama te stare vlasti nastala je nova, koja se vrlo brzo razvila toliko, da je mogla i znala rješavati sve, pa i one najteže zadatke. Ta je vlast nikla iz naroda u njegovim najtežim časovima. Narod je u sebi nosio sve uvjete i ključ za istinu, jednako kao što je u žitnom sjemenu sadržana čitava biljka s budućim velikim plodovima, pa kad sjeme mukotrpa seljačka ruka stavi u zemlju ono se probije i izidje na svijetlo.

Naši narodi vode ovaj Narodnooslobodilački rat već četvrtu godinu i kod toga ne samo da oslobadaju sve naše zemlje, već istodobno izgrađuju i svoju narodnu vlast, koja je u različito vrijeme Narodnooslobodilačkog rata imala različite oblike i prema ratnim uspjesima dobivala sve bolji, korisniji i napredniji sadržaj. Što se tiče narodnog sudstva, ono je također kroz to vrijeme prošlo kroz nekoliko razvojnih koraka, dok nije postiglo svoj današnji napredni i potpuno demokratski oblik.

Kad je naša Narodnooslobodilačka vojska zauzela neko područje i tu uništila neprijateljsku vojsku, ona je osim toga uništila sve urede oblasti i vlasti, jer se njima služio okupator za ostvarenje svojih ciljeva, i jer je pomoću njih bio omogućen rad i život okupatoru i njegovim domaćim slugama kao i svim narodnim neprijateljima. Svršivši svoje vojničke zadatke Narodnooslobodilačka vojska je tada kao jedina vlast na tom području morala vršiti i druge nevojničke zadatke, koji su bili nužni. Pored ostalog ona je tada obavljala i najnužnije poslove, koje su oduvijek vršili sudovi. Vojska je hvatala i kažnjavala narodne neprijatelje, a zatim i druge zločince, kao što su ubojice, tatovi, razbojnici, palikuće i slično, te je ujedno — iako dosta rijetko — rješavala i privatne sporove, koji su postojali među ljudima i koje su oni pred vojsku iznosili. U koliko su i postojali gdje Naro-

dnooslobodilački odbori, oni su u početku samo pomagali vojsci i nisu predstavljali neku vlast, pa u to vrijeme nisu obavljali nikakve sudske dužnosti, već je to vršila jedino Narodnooslobodilačka vojska. Takvo je stanje postojalo negdje do pod kraj 1942. godine.

Tek onda, kad su bili oslobođeni veliki dijelovi naše zemlje i kad je bilo potrebno razvijanje i učvršćivanje punog jedinstva pozadine i fronte, postali su Narodnooslobodilački odbori prava narodna vlast, koja je rješavala sve poslove iz djelokruga građanskih vlasti, a vojska je rješavala svoje vojničke zadatke i brinula se za oslobodjenje i obranu zemlje. U to vrijeme provedena je i organizacija Narodnooslobodilačkih odbora prema naredbi Vrhovnog komandanta Narodnooslobodilačke vojske Tita od mjeseca rujna godine 1942. te je uređeno, da iz sudskog djelokruga NOO-i vode borbu protiv kradje, pljačke, razbojništva i nereda, kao i da rješavaju sve sporove između pojedinih građana. Prema tome su u tom vremenu Narodnooslobodilački odbori kao takve ustanove, a ne kao poseban sud, rješavali sudske poslove, i to su vršili svi odbori počev od mjesnog, pa do najviših. Kod nas su u Hrvatskoj u ljetu 1943. godine bila oslobođena mnoga velika područja, pa je osobito u to vrijeme nova narodna vlast dobila veliki zamah i u to je vrijeme učvršćena organizacija narodnog života naših oslobođenih područja.

Koncem godine 1943. učinjen je korak dalje na organizaciji narodnog sudstva. Narodnooslobodilački odbori veoma su se razvili i njihova je djelatnost postala razgranjena. Oni su rješavali poslove iz sudstva, uprave, zdravstva, gospodarstva, prosvjete, propagande i mnogih drugih grana narodnog života, te se ukazala potreba, da se ustroje posebni narodni sudovi, koji bi isključivo kao sudske ustanove rješavali samo sudske poslove i obavljali sav rad s tim u vezi. Tako su onda kod svakog općinskog i višeg odbora uredjeni sudovi, u kojima su tri odbornika dotičnog Narodnooslobodilačkog odbora bili narodni suci i obavljali sve određene im sudske poslove.

Kako su do toga doba sudovi bili ovisni od svojih NOO-a prestaje koncem godine 1944. svaka ovisnost i sudovi postaju posve samostalni i neovisni od svojih NOO-a kao upravne vlasti. Do tog su vremena kao suci bili pojedini članovi NOO-a, a sada naprotiv će se suci baviti samo svojim sudskim poslovima i ne će moći biti ujedno i članovi NOO-a. Sudovi su ustrojani sasvim odvojeno od NOO-a kao samostalni organi narodne vlasti, a sudsku vlast vrši u ime naroda kao suci oni ljudi, koje narod u tu svrhu izabere. Takvi suci ne će primati nikakve naloge od drugih vlasti,

već će suditi po svojoj savjesti i po narodnom shvaćanju, a u slučaju, da njihov rad dodje u sukob s temeljnim načelima narodne vlasti i zakonitosti narodnog sudovanja, može ih sam narod opozvati i izabrati druge.

Ako vam je možda sve ovo bilo malo razvučeno ili premalo razumljivo, mogli bi sve to reći kratko u jednoj rečenici ovako: najprije je sudsku vlast i sudovanje u najnužnijoj mjeri privremeno vršila naša vojska, zatim Narodnooslobodilački odbori kao narodni organi, pa onda sudovi sastavljeni od članova Narodnooslobodilačkih odbora zaduženih sa sudstvom i konačno sada sudsku vlast vrše posve samostalni i nezavisni sudovi s izabranim sucima.

Ovaj konačni razvoj u organizaciji sudstva predstavlja veliki napredak. Mi vidimo, da se sudstvo razvijalo i nastajalo sukladno s razvojem i učvršćivanjem čitave naše narodne vlasti i što je najvažnije, da je bilo i da je sada jedino i isključivo u rukama naroda, te da se to dogodilo sada po prvi put u životu našeg naroda.

Ali mogao bi nam možda tko god i prigovoriti, a i naći će se kojekavih špekulanata, koji će nam tvrditi da naš narod seljak i radnik nije sposoban da sjedne u sud i da kroji pravicu. Znamo, da je to uvijek bilo u rukama školovanih ljudi, i da nam je sav rad u sudovima i poštovanje sudskih organa uvijek izgledalo prilično zamršeno i nerazumljivo, a oni, koji su imali posla sa sudovima sjećaju se, kako su tamo bili svi strašno učenici i važni, i suci i pisari i odvjetnici, i kako su se služili raznim stranim izrazima i čudnovatim postupkom. Pa je li onda moguće, da i čovjek, koji nije za to išao u školu može sve ovo obavljati i je li uopće pametno da se prima toga posla?

Crna Gora za obnovu zemlje

U oslobođenoj Crnoj Gori NOO-i marljivo rade na izgradnji i obnovi zemlje, koju je okupator opustošio. Najvažniji zadatak, koji se pojavljuje, je pitanje prehrane naroda. U krajevima, koji nisu toliko stradali od okupatora, sprovede se akcije sabiranja za siromašnu braću. Tako je u manje nastradalim krajevima bilo skupljeno oko 27 vagona hrane, koja je podijeljena najsiromašnijem stanovništvu. Povedena je akcija da se nabavi hrana iz Metohije i Albanije. Kotarski NOO u Nikšiću u mjesecu prosincu u toku nekoliko dana sakupio je 60 vagona hrane za vojsku i siromašne. Ali sva ta pomoć nije dovoljna da se riješi pitanje prehrane. Potrebna je pomoć u hrani i odjeći narodu, koji je sve dao za narodnooslobodilačku borbu. On s pravom očekuje pomoć onih krajeva Jugoslavije, koji nisu toliko stradali.

Do sada su NOO postigli vidne rezultate u popravljivanju porušenih puteva i mostova, te u podizanju porušene industrije. Osposobljeni su mnogi putevi. Sada se radi na popravku pruge Bileća-Nikšić.

O svim tim pitanjima mi ćemo još po koji puta pisati i raspravljati, a za sada neka bude dosta, ako kažemo da je svemu tome krivo samo naše neznanje, kojim su se mnogi služili na svoju korist, a trsili su se da svoje znanje čuvaju samo za sebe. Radi toga, jer je narod bio u neznanju i malo prosvijećen izgledali su nam oni, koje smo naveli, tako učenici i htjeli su nam pokazati kako su oni pametni i da svašta znadu.

Za sve poslove oko sudjenja naš je narod posve sposoban samo ga treba o tome malo poučiti. Vrlo će rijetko on pogriješiti o tome, da li je nešto pravedno i pošteno ili nije, a gdje i kako treba što napisati, pitati ili reći, potrebno mu je pružiti samo malo pomoći, pa će i to ići u redu. To se pokazalo sasvim točno u praksi na oslobođenom području, gdje već dugo vremena narodni sudovi savršeno odgovaraju svojim zadaćama. Odio pravosudja ZAVNOH-a održao je nekoliko kratkih tečajeva za narodne suce, pa se je kod toga nepobitno vidjelo, da je nakon vrlo kratkog poučavanja svaki seljak i radnik sasvim svladao ono malo učenja o postupanju sudova i bio sposoban za vršenje svih poslova u sudstvu.

Malo je trebalo ljudima na tim tečajevima pouke da im se otvore oči i da vide, kako je mnogi rad u prijašnjem sudstvu bila samo koprena, ispod koje nije bilo vrlo često nikakvog bitnog sadržaja. Završit ćemo s lijepom rečenicom dr. Antuna Radića o tim pitanjima koji kaže: »Znanost i nauka još je dan današnji daleko od naroda i nju danas drže u rukama samo neki, i to čvrsto je drže i ne daju joj, da se slobodno u narod razlije i da ga prosvjetli... Nauka i znanost služi mnogima još i danas samo za špekulaciju.«

Dr. Ivo Tremški

Iz Hrvatske seljačke stranke

Antun Tuna-Babić iz Gradišta, kraj Zupanje jedan od osnivača Hrvatske seljačke stranke, tijesni suradnik Antuna i Stjepana Radića pristupio je već odavno narodnooslobodilačkom pokretu. U svojoj visokoj starosti, došao je, taj apostol seljačkog pokreta, da se zajedno sa svojim narodom bori za pravicu i slobodu, za koju se od malenih svojih nogu junački i neustrašivo borio. Taj dični naš starina obilazio je, u ovim teškim danima sela ravne Slavonije propovijedajući hrvatskom narodu ciljeve naše borbe i dizao ga na ustanak i uvijek svjež i neumoran. I danas on djeluje svojim neumornim radom među narodom.

U rad starine Tuna Babića neka se ugledaju svi prvaci seljačkog pokreta i

poput ovog marnog starine i poštenjačine, neka svoj rad u narodu pojačaju za sreću seljaka i radnika i za što veći uspjeh Narodnooslobodilačkog pokreta i Jedinstvene narodnooslobodilačke fronte Hrvatske.

Medju članovima nove vlade, kojoj je na čelu maršal Jugoslavije Josip Broz-Tito, nalaze se i članovi Izvršnog odbora seljačke stranke, kao ministar pravosuđa Frane Frol, potpredsjednik I. O. HSS i dr. Zlatan Sremec, tajnik Izvršnog odbora Hrvatske seljačke stranke, kao ministar narodnog zdravlja.

Drugovi Frol i Sremec kao vjerni pristaše nauke Stjepana Radića znali su, da se jedino borbom, koju su naši narodi otpočeli 1941. godine može ostvariti

program, koji je živo zapisan u srcima svih pravih Radićevaca. Prezrevši udoban i lagodan život i politiku čekanja, pošli su i sami u borbu u kojoj se nalaze gotovo dvije godine.

Drugovima Frani Frolu i Zlatanu Sremcu želimo da ustraju na putu, kojim su pošli i da im i dalje u njihovom radu bude jedina briga dobrobit naroda.

Jedinstvena narodnooslobodilačka fronta

U SPLITU JE IZABRAN ODBOR JNOF UMIROVLJENIKA. — U Splitu je održan širi sastanak umirovljenika i umirovljenica grada Splita. Nakon izvještaja, koje su podnijeli Veseljko Soldatić i Dalibor Soldatić, izabran je Izvršni odbor JNOF-e u koji su ušle i četiri umirovljenice.

VELIKA MANIFESTACIJA ŽENA DALMACIJE. — U Splitu je u okviru proslave međunarodnog dana žena održana velika manifestacija žena Dalmacije. Druga oblasna konferencija, koja je tom prilikom održana, trajala je puna tri dana. U Split je stiglo iz svih okruženja oko 1500 žena. Zanimljivi su podaci o sudjelovanju žena Dalmacije u radu, političkom životu i borbi. Godine 1941. bilo je zahvaćeno pokretom 10.900 žena, dok se godine 1944. taj broj popeo na 141.611 žena antifašistkinja. Prije tri godine bilo je svega 20 žena boraca, a godine 1944. stupilo je u našu vojsku 6.610 žena boraca iz Dalmacije. U Narodnooslobodilačkim odborima radi 965 žena. Žene antifašistkinje Dalmacije održale su u prošloj godini 52.718 sastanaka.

SASTANAK ODBORA JNOF U PISAROVINI. — U Pisarovini je održan sastanak vijeća JNOF za kotar Pisarovinu. Poslije rasprave o radu i zadacima, zaključeno je, da se održe seoski i općinski sastanci radi učvršćivanja i proširenja cijele kotarske organizacije JNOF-e.

IZBORI U DUBROVAČKOM KOTARU. — U kotaru Dubrovačko primorje izvršeni su izbori za mjesne NOO-e. Narod je u punom broju pristupio glasanju, što pokazuje sam rezultat izbora. Od 6884 glasača, glasalo je 6765. Postotak glasanja u čitavom kotaru iznosi 951 posto. U 9 sela narod je 100 postotno pristupio izborima. Narod dubrovačkog kotara dokazao je i ovom prilikom, da je vjeran maršalu Titu i tekovinama narodnooslobodilačke borbe.

IZBORI U OPĆINI DJEVRSKE. — U općini Djevske obavljani su izbori za mjesne NOO-e. Od ukupno 2532 glasača, 7 ih je bilo bolesno, 67 odsutno, 448 nalazi se u vojsci. Tako je glasalo 2006 glasača. Jedino četvorica nisu glasovali. I time su muškarci, žene i omladina dokazali svoju odlučnost, da sudjeluju u narodnim poslovima i upornu volju, da svojoj narodnoj vlasti pruže svaku pomoć.

NARODNA VLAST POLAŽE RAČUN NARODU O SVOM RADU. — Kotarski NOO Imotski položio je račun narodu na svom prvom sastanku. Nakon izvještaja razvila se živa rasprava. Pojedini delegati seoskih NOO-a iznosili su stanje u svojim selima i upozoravali na greške kod pojedinih odbora, tražeći, da se te greške uklone. Predstavnici naroda osobito su se zanimali

za gospodarska pitanja, a posebno za pitanje obradivanja zemljišta za proljetne usjeve.

Kotarski NOO Muć položio je račun o svom radu pred 500 seljaka i seljanki. Najviše se raspravljalo o prosvjetnim i zdravstvenim pitanjima. Izabran je novi odbor. Kad je izbor bio izvršen digao se jedan starac i rekao: »Ovo je naša vlast, mi smo je birali, a sada je treba ne samo nadzirati, mijenjati i za greške pozivati na odgovornost, nego i svim snagama pomagati u svakodnevnom radu.

Kotarski NOO Vrlika također je položio narodu račun o svom radu. U živoj raspravi narod se zanimalo za mnoga pitanja, osobito prosvjetna, zdravstvena i gospodarska. Narod je bio zadovoljan, što može slobodno zapažati i otkrivati slabe strane dosadašnjeg rada NOO-a, uvjeren da ovakav demokratski postupak učvršćuje narodnu vlast. Narod u punoj slozi Srba i Hrvata odobrio je dosadašnji rad odbora i dao mu povjerenje za daljnji rad do izbora.

Okružni NOO za okrug Bihać položio je račun narodu o svom dosadašnjem radu. Prvi put u povijesti Bosanske Krajine vlast traži kontrolu od naroda za svoj rad. U raspravi je sudjelovao veliki broj govornika. Odnos naroda prema Narodnooslobodilačkom pokretu vidi se i iz toga, što je narod sakupio za vojsku i postradale krajeve 127 i pol vagona hrane.

Okružni NOO za okrug Karlovac održao je okružnu skupštinu na kojoj je podnesen narodu račun o radu Okružnog NOO-a. U raspravi su delegati naglasili, da je u proteklom razdoblju mnogo toga učinjeno, ali je ujedno ukazano i na neke nedostatke i propuste.

Narodnooslobodilačka borba

Borbe oko samog Sarajeva. — Naša junačka vojska nastavlja nesmanjenom žestinom uništavanjem neprijatelja, koji se pod svaku cijenu nastoji izvući nekažnjeno iz naše zemlje. Teške borbe vode se sada oko samog Sarajeva, kao i u drugim krajevima naše zemlje. Neprijateljima se zadaju vrlo teški gubici.

U Slavoniji na području Garešnice ubijeno je 236, a zarobljeno 48 neprijateljskih vojnika.

U Pokuplju, goneći neprijatelja prema Karlovcu, naši junački borci likvidirali su jako neprijateljsko uporište Rečicu i uništile cijeli ustaški bataljon. Ubijeno je 127, a zarobljeno 264 ustaša.

Na Kordunu na području Plaški—Ogulint odbačen je neprijatelj na sjever i zauzete je nekoliko neprijateljskih uporišta. Ubijeno je preko 100 neprijateljskih vojnika.

U Lici kod Korenice ubijena su 122, a zarobljeno 15 neprijateljskih vojnika. U blizini Lapca ubijeno je 40 Nijemaca i ustaša.

U Gorskom Kotaru predalo se našim jedinicama 8 neprijateljskih vojnika, 13 podoficira i 4 oficira.

Na Baniji kod Kostajnice ubijeno je 140, a zarobljeno 18 neprijateljskih vojnika, dok je kod Dubice ubijeno 80 ustaša.

U Srijemu nije bilo žestokih borbi. Ipak su naši borci ubili preko 350 neprijateljskih vojnika. Naše zrakoplovstvo neprestano napada neprijateljsku pozadinu, te je uništilo na stotine kamiona i motornih kola i veći broj tenkova, te ubilo preko 1500 neprijateljskih vojnika.

U Bosni, nakon oslobodjenja Gorazde, naša vojska nastavlja gonjenjem neprijatelja prema Sarajevu. Oslobodjeni su Rogaticu i Sokolac. Ubijeno je više stotina neprijateljskih vojnika. Goneći nezaustavljivo neprijatelja iz Hercegovine prema Sarajevu, naši borci osvojili su Ivan Sedlo, te neprijateljska uporišta Podgorašac, Brđane, Dragočaj i Gradi-

nu. Ukupno je ubijeno 740, a zarobljeno 42 neprijateljska vojnika, te zaplijenjen brojni ratni materijal. U dolini rijeke Prače naše jedinice zauzele su neprijateljska uporišta Jabuku, Mesiće, Renoviće i Praču, te gone potučenog neprijatelja prema Palima, koje se nalaze nad Sarajevom. Ubijeno je više stotina Nijemaca. U dolini rijeke Bosne uništena je jaka grupa četnika, koja je osiguravala Nijemcima prugu Sarajevo—Brod. Ubijeno je 700, a zarobljeno 300 četnika. U borbama između Bjeline i Janje ubijeno je 480 Nijemaca.

U Sloveniji u neposrednoj blizini Ljubljane ubijeno je 47, a zarobljena su 22 Nijemca. U blizini Celovca ubijeno je 65, a u blizini Maribora 79 Nijemaca. Kod Ptuja zarobljeno je 79 rupnikovih domobrana.

PREDAJA ODLIKOVANJA HRABRIM TENKISTIMA. — U Šibeniku su u prisustvu velikog broja naroda, te predstavnika naših vojnih i civilnih vlasti predana odlikovanja našim hrabrim tenkistima, koji su se odlikovali u teškim borbama s neprijateljima kod Knina, Širokog Brijega, Mostara, na Buni i kod Nevesinja. Ukupno je odlikovano ordenom za hrabrost 127, a medaljom za hrabrost 170 boraca-tenkista. Zapovjednik tenkovske brigade potpukovnik Perica Grujić i major Geci Boganović odlikovani su Partizanskom zvijezdom II. reda. Nakon podjele odlikovanja govorio je zapovjednik IV. armije general-major Petar Drapšin, a iza njega zapovjednik brigade potpukovnik Perica Grujić.

ZLOČINI USTAŠA I NIJEMACA. — Ustaše i Nijemci upali su u općinu Barilović u Lici. Najprije su došli ustaše da osiguraju Nijemcima teren. Zastrašeni narod razbježao se pred ustašama, koji su pucali na svakoga koga su opazili, pa su zatim selo potpuno opljačkali.

I pored toga selo Barilović dalo je za pomoć Dalmaciji 534.000 kuna i 500 kg žita.

Političke i kulturne vijesti

POZIV ZA KONFERENCIJU U SAN FRANCISKU. — U vezi s odlukama Krimskve konferencije, kako smo već javili sazvana je za 25. travnja ove godine u San Francisku u Americi konferencija (sastanak) Ujedinjenih nacija. Na ovaj sastanak pozvana je Jugoslavija. Nisu upućeni pozivi za sudjelovanje neutralnim državama Argentini, Španiji, Portugalu, Švedskoj, Švicarskoj. Slobodnoj Državi Irskoj i Vatikanu. Također nisu pozvani bivše neprijateljske države Italija, Rumunija, Bugarska, Mađarska i Finska, dok će Poljskoj poziv biti poslan nakon obrazovanja poljske vlade nacionalnog jedinstva.

U **DANSKOJ** u Kopenhagenu izbio oružani sukob između rodoljuba i članova fašističke organizacije. Na ulicama Kopenhagena između njih je došlo do borbe oružjem.

U **RUMUNIJU.** — U prošlom broju javili smo, da je kralj Mihajlo nakon ostavke vlade generala Radescua, povjerio sastav vlade princu Stirbeju. Međutim kako on nije mogao sastaviti vladu, to je mandat za sastav vlade dat dr. Petru Groza, predsjedniku stranke saveza seljaka, koja je najveća organizacija u nacionalnoj demokratskoj fronti. Dr. Petar Groza sastavio je novu rumunjsku vladu narodne demokratske fronte i u njoj se nalaze 14 članova fronte. Od toga su 4 komunisti i 4 socijalista.

U **ITALIJE.** — General Mario Rotta, koji je od strane jugoslavenskih vlasti označen kao ratni zločinac, odgovarao je u Rimu pred vojničkim sudom za svoja nedjela, koja je počinio. On je bio zbog bolesti smješten u bolnicu odakle je uspio pobjeći. Ovaj slučaj daje najbolju sliku o prilikama u Italiji, gdje se još uvijek nije pristupilo temeljnom čišćenju preostalih fašističkih elemenata, kako u redovima oružanih snaga tako i u upravi.

U **FINSKE.** — Finska vlada u prošlu subotu objavila ratno stanje između Finske i Njemačke. Vladin kabinet je jednoglasno donio odluku u kojoj je naznačeno da se ratno stanje s Njemačkom računa od dana 15. rujna, to jest od dana, kada su njemačke snage pokušale osvojiti finski otok Hogland.

U **BUGARSKU.** — Ovih dana održana je u cijeloj Bugarskoj, a posebno u glavnom gradu Sofiji svečana proslava 67-godišnjice oslobodjenja Bugarske. U Sofiji su priredjene velike vojničke parade. Tom prilikom po ulicama Sofije velike povorke građana klicale su bratskom ruskom narodu i Crvenoj armiji.

U **POLJSKE.** — Nedavno je održana sjednica središnje uprave »Spo-

len« kooperativne zadruge i donesena je odluka o stvaranju saveza poljskih kooperativnih zadruga. Obrazovana je je osim toga i posebna komisija, koja će izraditi planove za organizaciju združnog pokreta u zemlji.

CRKVENI SABOR U SKOPLJU. — U glavnom gradu Makedonije u Skoplju odpočeo je radom veliki crkveni sabor makedonske pravoslavne crkve da bi riješio važna crkvena pitanja kao i pitanja obnavljanja makedonske pravoslavne crkve. Donesen je zaključak odnosno rezolucija kojom se traži da se makedonska crkva prizna za slobodnu i potpunu samostalnu.

PREDSJEDNIK MINISTARSKOG SAVJETA RUMUNIJE GROZA i ministar vanjskih poslova Tatarescu poslali su maršalu Staljinu pismo u kojem traže da se Transilvanija opet pripoji Rumuniji u onom dijelu koji je do sada bio oduzet.

Maršal Staljin je donio odluku da dio Transilvanije, koji je bio oduzet Rumuniji bude ponovno pripojen.

U **JAPANU.** — Glavni grad Japana Tokio neprekidno bombardiran od strane savezničkog zrakoplovstva, danas je u plamenu. U svakom od ovih napadaja sudjeluje po nekoliko stotina američkih super-letećih tvrdjavi. U vezi s tim razumljivo je da je nastalo veliko zaprepašćenje te je kako javlja japanska novinska agencija Domei odmah sazvan japanski parlament, kako bi se raspravilo o teškoj situaciji u toku rata. Japanska vlada objavila je nadalje uredbu po kojoj su mobilizirani svi muškarci od 12—60 godina, a žene od 12—40 godina i svi će biti upotrebljeni u ratne svrhe. Japanski ministar predsjednik Koiso govorio je japanskom narodu i opomenuo ga da se pripremi na invaziju koju bi Amerikanci mogli uskoro načiniti na japansko područje. On je rekao »neprijatelj želi skratiti rat te će poduzeti izravne napadaje protiv Japana.«

Poziv na suradnju

Pozivaju se svi književnici i slikari — samoaktivisti — (samouci) — borci i pozadinski radnici, da odmah pripreme i pošalju na doljnu adresu sve svoje uspjele književne ili slikarske radove, kao svoje priloge za »IZVOR« — list književnika i slikara — samoaktivista.

Uz priloge treba poslati kratku biografiju, (životopis) zavičajno i sadašnje boravište.

KLUB KULTURNIH RADNIKA HRVATSKE
redakcija »IZVOR«-a ŠIBENIK

Ratni tjedni pregled

Posljedice snažnog napredovanja Saveznika na tlu Njemačke, kao i nadiranje Crvene armije na svim dijeiovima bojišta, vide se u izjavama njemačkih prvaka i vodja. Tako je Goebels, šef hitlerovačke propagande rekao nedavno, da će rat poprimiti pokretni karakter, što se može rastumačiti time, da će nakon potpunog uništenja njemačke vojne sile uslijediti možebitne gerilske (partizanske) borbe razbijenih jedinica njemačke vojske. Nijemci ipak kane organizirati neki, kako ga sami nazivlju »nacionalni bunker«, koji bi imao biti dijelom u Bavarskoj, a dijelom u Češkoj i Austriji. Tu bi se dao zadnji hitlerovski otpor, a »Firer« je za komandanta te nacističke tvrdjave postavio generala Rendulica, svog intimnog prijatelja.

Da li će Nijemci imati vremena da organiziraju ovaj svoj otpor malo je vjerojatno, kada znamo, da su Saveznici prešli rijeku Rajnu u širokom frontu, te napreduju u unutrašnjosti Njemačke, bez ozbiljnog otpora. Širina fronte prelaza Rajne je oko 170 kilometara, a na

tom odsjeku je zauzeto 23 mjesta. Gubitci Nijemaca su ogromni, osobito u ljudstvu, a samo jedna američka vojska zarobila je oko dvjesto tisuća njemačkih vojnika.

Nad Njemačkom vodi se već 28 dana snažna zračna ofenziva, koje su posljedice opustošene pokrajine Njemačke. Kako javljaju sa bojišta njemački je narod u krajevima iza Rajne potpuno obezumljen.

Crvena armija napredujući stegla je i uklještila ostatke njemačkih snaga u obruču oko Dancinga i Gdinje. Gradovi Stolp i Kistrinj su zauzeti.

Svi putevi, koji vode od grada Stolpa, te od drugih važnih njemačkih raskršća, pretrpani su ostavljenim i pokvarenim tenkovima, kamionima, kao i drugim motornim vozilima. No najteži udarac zadan je njemačkom željezničkom saobraćaju, gdje je naglim nadiranjem Crvene armije stvoreno pravo bezglavlje i Nijemci ostavljaju veliki broj vagona i lokomotiva u ispravnom stanju, u svom bijegu pred silinom ruske navale.